

Куц І.О.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Артем'єва К.Д.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Аксютіна А. В.

старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Під юридичними фактами розуміються такі фактичні обставини, з якими право пов'язує виникнення, зміну чи припинення правовідносин. Це конкретні соціальні обставини (події, дії), що викликають відповідно до норм права визначені правові наслідки – виникнення, зміна чи припинення правових відносин. Поняття юридичного факту поєднує два нерозривно зв'язаних моменти: явище дійсності – подія чи дія (матеріальна основа), що породжує в силу приписів норм права визначені правові наслідки (юридична основа[2]).

Юридичний факт є правовою категорією і існує в правовій площині стосовно рішення правових завдань. Як і інші правові явища, він служить засобом правової дії, тому числі і безпосередньо правового регулювання, яке у свою чергу виступає частиною соціального нормативної регламентації громадських стосунків. У якості предмета правового регулювання виступають соціальні стосунки поведінка і діяльність фізичних осіб[2]. Юридичні факти не існують самі по собі і для себе. Вони знаходяться в нерозривному зв'язку з іншими правовими поняттями і категоріями і проявляють себе тільки в співвідношенні з іншими правовими явищами. Внаслідок цього необхідно визначити їх функціональні взаємозв'язки в правовій матерії. Це цілком відповідає широко використовуваному в соціальних науках методу структурно-функціонального аналізу. В основі такого методу лежить початкове положення про те, що усі соціальні явища за допомогою юридичного факту здійснюється зв'язок реального поводження і правової норми. Саме з його починається життя правової норми перевіряється її реальність, дійсність, пе-

ревіряється ефективність правової норми [3.с.14].

Юридичний факт – це в переважній більшості випадків поводження, що з волі особи, або мимо його волі, проводить у дію механізм правового регулювання. І надалі поводження особи співвідноситься з тією моделлю поводження, що встановлена нормою права, визначається їхня відповідність або наявність відхилень [3, с. 3].

Характерними вимогами до юридичних фактів є:

- а) вони повинні бути передбачені нормами права;
- б) мають фіксуватися, як правило, у відповідній процедурно-процесуальній формі;
- в) породжувати передбачені нормами права юридичні наслідки.

Юридичні факти оточують нас у повсякденному житті (народження дитини, закінчення інституту, вступ у шлюб). Але і деякі явище при риди також можуть виступати як юридичні факти. Поняття факт широко застосовується в науці. Між науковим і юридичним фактом немає повної аналогії, але їхня подібність у тім, що науковий факт є посередньою ланкою між науковою теорією й об'єктивним світом, а юридичний факт – посередньою ланкою між правом і суспільними відносинами.

Юридичні факти різноманітні, тому з метою виявлення їхніх особливостей і більш глибокого пізнання вони досить докладно кваліфікуються по різних підставах.

По вольовій ознаці юридичні факти поділяються на події і дії.

Події – це такі обставини, що об'єктивно не залежать від волі і свідомості людей. Наприклад, стихійні лиха, самі по собі ці явища ні чого юридичного в собі не несуть і автоматично ніяких зобов'язань не породжують, але служать приводами, причинами для виникнення правовідносин.

Дії – це такі факти, що залежать від волі людей. Дії підрозділяються на правомірні і неправомірні [4].

Юридичними фактами можуть бути різні життєві обставини, що належать як до сфери природи (народження і смерть особи, перебіг часу), так і до соціальної сфери життя (дії і вчинки людей, адміністративні акти, рішення суду). Без юридичних фактів не встановлюються, не змінюються і не припиняються жодні цивільні правовідносини. Так, глава 25 ЦК України передбачає можливість виникнення, зміни або припинення правовідносин майнового найму. Однак для того, щоб вказані цивільні правовідносини виникли, необхідно укласти угоду, передбачену ст. 256 ЦК України. Вже існуючі правовідносини майнового найму можуть бути змінені на правовідносини купівлі-продажу, якщо сторони дійдуть до відповідної угоди і змінять уже існуючий договір [2].

Аналіз законодавства в частині закріплення підстав виникнення правовідносин з речових прав користування чужим нерухомим майном показує, що саме юридичні дії застосовуються як вид юридичного факту, що опосередковує виникнення речових правовідносин на чужу нерухомість. Серед

них: правочин (договір, заповіт), закон, рішення суду, адміністративний акт (ст. 402, 407, 413 ЦК України). Згідно з ч. 1 ст. 402, ч. 1–2 ст. 407, ч. 1–2 ст. 413 ЦК України, правочинами, які опосередковують виникнення речових прав на чуже нерухоме майно, є договір, заповіт, спадковий договір [1]. Виділені в науковій літературі і розглянуті приклади юридичних фактів показують багатовекторність впливу юридичних фактів на різні правові явища. В той же час можна помітити, що розгляд юридичного факту тільки у вигляді реальної життєвої обставини не дозволяє говорити про можливість виконання усіх вищеназваних функцій. Класичне визначення юридичного факту було сформульоване та застосовано тільки до виконання ним ролі "спускового механізму" в системі правового регулювання. Така якість юридичного факту дозволяє орієнтувати його тільки на виконання основної функції - бути основою виникнення правових наслідків. Інші ж з названих функцій конкретна реальна життєва обставина виконувати об'єктивно не в змозі.

Склад юридичного факту включає не тільки сам реальний життєвий процес або явище, але і ряд "супутніх" елементів. Тому слід розглянути випадки, коли життєва обставина, що наступила, відповідає не всім вимогам, що пред'являються до його елементів, що може виявитися у відсутності якої-небудь ознаки, властивості, умови настання життєвої обставини, що перешкоджає "перетворенню" життєвої обставини юридичний факт, або в невідповідності якої-небудь ознаки, властивості, умови вимогам, що пред'являються нормою права. За відсутності якої-небудь ознаки, властивості, умови настання життєвої обставини говорити про дефектність юридичного факту просто немає сенсу, оскільки і самого юридичного факту немає, він ще не наступив [3, с. 4]. Отже, так звана неспроможність юридичних фактів є по суті справи його відсутність, а тому вона не є різновидом дефектності.

Наприклад, згідно з п. 1 ст. 638 ЦК України договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Таким чином, якщо під час укладення договору сторони не досягнуть згоди хоча б з однієї істотної умови, такий договір слід вважати неукладеним.

При невідповідності вимогам норми права якої-небудь ознаки або властивості реальної життєвої обставини має місце дефектність елементу юридичного факту і вже сам юридичний факт розглядається як дефектний. Дефекти можуть міститися в будь-якому елементі юридичного факту. На відміну від неукладеного правочину, недійсний правочин – це правочин, який здійснився, однак в силу наявних у нього недоліків, він не має правової сили.

Існують юридичні факти, які мають дефекти, однак визнаються дійсними. Прикладом можна назвати оспорюваний правочин. Якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна зі сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (п. 3 ст. 215 ЦК України). Такий правочин називається оспорюваним [3, с. 15]. Тому можна

ставити питання про відносну дійсність таких юридичних фактів. Наявний несуттєвий дефект надає можливість оспорити такий юридичний факт, але не вказує на його недійсність чи відсутність.

Отже, незаборонена невідповідність характеристик реальної життєвої обставини вимогам норм права дозволяє ставити питання щодо дійсності цих юридичних фактів. Тобто наявна дефектність юридичного факту дозволяє його оспорювати, але не дає приводу розцінювати його як "відсутній" юридичний факт. Таким чином, під дефектністю юридичного факту слід розуміти незаборонену невідповідність якої-небудь ознаки, властивості, характеристики юридичного факту вимогам норми права. Аналізуючи норми цивільного законодавства, слід згадати і договір дарування із встановленням речового права на чуже нерухоме майно, як один із договорів, які встановлюють речові права на чуже нерухоме майно. На обдарованого може бути покладено обов'язок вчинити певну дію майнового характеру на користь третьої особи (ч. 1 ст. 725 ЦК України).

1. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435 -IV зі змін. Офіц. портал Верхов. Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

2. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар. К.: Істина, 2019. 397 с.

3. Юридичні факти в системі правовідносин: Автореф. дис канд. юрид. наук: Г.В. Кикоть ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2006. 19 с.

4. Дума О. О. Складний юридичний факт як підстава розірвання трудового договору у зв'язку з поновленням на роботі працівника, який раніше виконував цю роботу *Теорія і практика правознавства: електр. наук. фах. вид. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»*. 2013. Вип. 2. URL <http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/>